

**HISTORIC STAGES TRIAL BETWEEN THE
REPUBLIC OF TURKEY AND DIVÂN Ü LÜGATI'T
TÜRK FOR THE TURKISH EDUCATION**

Türkçe Öğretiminin Divân ü Lügati't Türk ile Türkiye

Cumhuriyeti Arasında Tarihi Evreleri Denemesi¹

Yusuf Mete ELKIRAN²

Rauf YILDIZ³

Fatih KANA⁴

Abstract

Language learning is a process that starts in the mother's womb in human life and continues throughout life. If there is a speaker and learner of a language, the source should be a teacher. From this point of view, it is impossible to determine the beginning of the history of the Turkish language and determine its details (Güzel, 2017). In today's scientific research, evidence-based approach is popular. According to the evidence-based approach, a Turkish language history of at least six thousand years can be mentioned based on Chinese sources (Caferoğlu, 2000). In this study, the period of teaching Turkish as backward from the date of establishment of the Republic of Turkey has tried to be understood. BC in prior periods if considered as a turning point in Turkish education institutions of the Republic of Turkey were discussed by trying to split into three. 1) Period between Divân ü Lügati't Türk and establishment of the Ottoman Empire. 2) The period from the beginning of the Ottoman Empire to the Tanzimat Edict 3) Tanzimat Edict until the founding of the Republic of Turkey from the period studied. In the study, content analysis technique which is one of the qualitative research methods was used. Content analysis technique is a frequently used technique in the analysis of written and visual materials in studies on social sciences (Silverman, 2001).

Keywords: Divân ü Lügati't Türk, Republic of Turkey, Tanzimat Edict, Teaching Turkish to foreigners, Turkish teaching.

¹ Bu çalışma, Yusuf Mete ELKIRAN'ın Prof.Dr. Rauf YILDIZ ve Dr. Öğr. Üyesi Fatih KANA danışmanlığında tamamladığı doktora tezinden üretilmiştir.

² Öğr. Gör. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, ymelkiran@comu.edu.tr

³ Prof. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü, e-mail: r.yildiz@iku.edu.tr

⁴ Dr.Öğr.Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, fatihkana@gmail.com

Öz

Dil öğrenimi insan hayatında anne karnında başlayıp yaşamı boyunca devam eden bir süreçtir. Bu süreçte dilin konuşanı ve öğreneni olduğuna göre kaynağı yani öğretenin varlığını yok sayamayız. Buradan hareketle Türk dilinin tarihinin başlangıcını belirlemek ve ayrıntılarını tespit etmek olanaksızdır (Güzel, 2017). Günümüz bilimsel araştırmalarında popüler olan kanıt temelli yaklaşıma göre Çin kaynaklarına dayandırılarak en az altı bin yıllık bir Türk dili geçmişinden bahsedilmektedir (Caferoğlu, 2000). Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna kadar geçen uzun sürede Türkçe öğretiminin dönemleri anlaşılmasına çalışılmıştır. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu milat olarak düşünülürse Türkçenin öğretiminde milattan önceki dönemleri üçe ayırmak denenerek tartışılmıştır. Bu dönemler: 1) Divân ü Lügati't Türk ile Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu arasında geçen dönem. 2) Osmanlı İmparatorluğu'nun başlangıcından Tanzimat Fermanı'na kadar geçen dönem. 3) Tanzimat Fermanı'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar geçen dönem olarak ele alınmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi tekniği sosyal bilimler üzerine yapılan çalışmalarda yazılı ve görsel materyallerin analiz edilmesinde sıkça kullanılan bir tekniktir (Silverman, 2001).

Anahtar Kelimeler: Divân ü Lügati't Türk, Tanzimat Fermanı, Türkiye Cumhuriyeti, Türkçe Öğretimi, Yabancılara Türkçe Öğretimi.

GİRİŞ

İnsanlar arası sosyalleşmenin ve etkileşimin en güçlü aracı dildir. Bütün dillerde olduğu gibi Türkçenin de konuşma dili ve yazma dili olmak üzere iki farklı cephesi vardır (Ergin, 1980). Her iki cephede de insanların kendini geliştirmesi; Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanımıyla olacaktır. Bunun için son yıllarda anlama (okuma, dinleme) ve anlatma (konuşma, yazma) becerileri temel alınmaktadır. Konuşma ve yazma dili anlatma becerileri kapsamında değerlendirilmektedir. Konuşma dili, insanların yüz yüze konuştuklarında kullandıkları dil; yazma dili ise insanların söylemlerinin veya söylemeyi arzuladıklarını yazarak kullandıkları dil olarak tanımlanmıştır (Ergin, 1980).

Sesin kaydedilerek muhafaza edilmesi ilk olarak Edouard-Leon Scott de Martinville tarafından 1860 yılında yapılmıştır. Bilinen bu ilk kayıt ancak 2008 yılında dinlenebilmiştir. 2008 yılına kadar bilinen ilk ses kaydının Thomas Alva Edison tarafından fonograf adını verdiği makinesini 1877 yılında icat etmesiyle yapıldığı kabul edilmiştir (Feaster, 2010; Thompson, 1995). Bu bağlamda konuşma dili, 1900'lü yıllardan itibaren etkili olarak kayıt altına alınmaya başlandığı için konuşma dilinin Türkçenin tarihi gelişim evrelerine kaynak olması açıklanan günümüz teknolojisinin sınırları içinde olanaksızdır. Gelecekte ise kuantum teknolojisi ve nano ölçekli teknoloji elemanlarının kullanımı ile geçmişteki seslere ulaşılması mümkün olacak ve konuşma dilinin bilim tarihine kaynak sağlayabileceği düşünülmektedir (Safai, 2016). Günümüz bilimsel araştırma yöntem ve kanıtları ile sadece yazı dili kanıtları Türkçenin tarihi gelişimine ışık tutmaktadır.

Yazı dili, konuşma dilinden doğmuştur ve sadece konuşma diline nazaran suni bir dil olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar genellikle konuşma dili her coğrafyada konuşulduğu gibi yazılmayıp yazıldığı gibi konuşulmasa da yazı dili uydurma bir dil değildir (Ergin, 1980). Yazı dili olarak ise tarih boyunca Türkçenin yazılı Çin kaynaklarına göre en az altı bin yıllık bir geçmişi olduğu ve bu altı bin yıl boyunca çeşitli dönemlerden geçtiği bilinmektedir (Caferoğlu, 2000). Daha eskiye ait yazı dili kullanılarak günümüze ulaşmış kaynaklar olmadığı için Çin kayıtlarından daha önceki dönemler karanlıktır (Caferoğlu, 2000). Karanlık dönemde her ne kadar yazılı kaynaklara ulaşılmasa da Türkçenin varlığı ve Türkçenin öğretimi Türk kavmi var olduğu sürece devam etmiştir. İlk yazılı Türk eserlerinden; Göktürk (Bilge kağan, Kültigin ve Tonyukuk yazıtı), Uygur

(Altun Yaruk, Sekiz Yükme, Irk Bitig) ve Karahanlı Metinleri (Kutadgu Bilig, Divân ü Lügati't Türk, Atebetül Hakayık, Divan-ı Hikmet) Türkçenin zenginliğini gösteren en önemli kayıtlardır.

Türklerin günümüze kadar ulaşmış yazılı metinlerinde genel olarak toplumsal değerler ile bilgelige verilmiş olan önem ve öğretici bir amaç mevcuttur. Bu amaç ne kadar üst düzey bir kültür seviyesine eriştiklerinin bir göstergesidir. "Türklerde güzellik, sevimlilik, tatlılık, edep, büyükleri ağırlamak, sözünü yerine getirmek, sadelik, öğünmemek, yiğitlik, mertlik gibi öğülmeye değer, sayısız iyilikler görülmektedir (Atalay, 2006)." Bu özellikler alp kişi olma özelliği olarak ideal bilge insan olmayı simgelemektedir. Toplumun ve çocukların eğitimi bu töre çerçevesinde yaşanmaktadır. Her ne kadar milattan önce Türklerin eğitim tarihini anlatan elimize geçen bir kaynak bulunmasa da sahip oldukları uygarlık ve kültür özellikleri toplumda bir eğitim sürecinin varlığını yansıtmaktadır (Onan, 2017).

Karahanlı metinlerinden Divân ü Lügati't Türk, yabancılara Türk kavmini ve Türkçeyi öğretmeyi amaçladığı için Türkçenin tarihi gelişiminde diğer ilk yazılı Türk eserlerinden ayrılmaktadır. Bu nedenle Divân ü Lügati't Türk, Türkçe öğretiminde yazılı kaynaklarda bir başlangıç olarak düşünülebilir. Ergin'e göre (1980), Türkçenin öğretiminde yazı dilinin Arapça ve Farsça yabancı dillerine maruz kalarak adeta tanınmaz hale gelmiş olan suni haline Osmanlıca denmiştir. Osmanlıca'nın 4 asırlık ömür süresince başlangıç ve bitiş çizgisinde sınırları net olarak çizilemeyen birbirine geçmiş safhaları mevcuttur (Ergin, 1980). Bu nedenle Türkçenin öğretiminde Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu da önemli bir tarih noktası olarak dönem bitışı ve başlangıcı olarak düşünülebilir. Osmanlı İmparatorluğu'nda reform ve yenilik hareketi olarak 1839 yılında Tanzimat Fermanı ile özgün öğretim dilinin Türkçe olarak kabul edilmesi Türkçe öğretiminde önemli bir tarih noktası olarak dönem bitışı ve başlangıcı olarak düşünülebilir. Osmanlıca'nın bazı unsurları devam etse ve henüz tam bitmese bile Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile okuyabilmek ve yazabilmenin yani okuryazarlığın ayrıcalık olarak değil de ulaşılabilir bir hak olarak yaşanmasıyla beraber Türkiye Türkçesi yazı dili olarak kullanılmaya başlanmıştır. Türkçe öğretiminde önemli bir tarih noktası olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, dönem bitışı ve başlangıcı olmasının yanında bir milat olarak da düşünülebilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu milat olarak düşünülürse Türkçenin öğretiminde milattan önceki dönemleri üçe ayırmak mümkündür. Bu dönemler:

- 1) Divân ü Lügati't Türk ile Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu arasında geçen dönem.
- 2) Osmanlı İmparatorluğu'nun başlangıcından Tanzimat Fermanı'na kadar geçen dönem.
- 3) Tanzimat Fermanı'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar olan dönemdir.

Yöntem

Dünyanın en köklü, güçlü ve eski milletlerinden biri olan Türkler, çok üst düzey bir kültür seviyesine ulaşmışlardır. Türk dili ile ilgili Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan geriye doğru tarih sahnesinde birçok yazılı metin ortaya konmuştur. 21. yüzyılda artarak devam eden bir ivme ile yerli ve yabancı bilim adamları tarafından bu metinler üzerinde Türkçe Öğretimi konu başlığı altında birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırma ve metinler nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi tekniği ile Türkçe Öğretimi konu başlığında analiz edilmiştir. İçerik analizi tekniği sosyal bilimler üzerine yapılan çalışmalarda yazılı ve görsel materyallerin analiz edilmesinde sıkça kullanılan bir tekniktir (Silverman, 2001).

Bulgular ve Yorum

1) *Divân ü Lügati't Türk ile Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu arasında geçen dönem*

Türklerin İslam medeniyeti ile tanışmalarının ilk dönemlerinde Türkçeyi ve Türkleri tanıtmak için Arap ve Farsça açıklamalı birçok eser yazılmıştır. Bu eserlerin bir kısmı günümüze ulaşmış olsa da halen ulaşılamamış olan ve Türk dünyasına ışık olacak bazı eserler büyük bir gizeme sahiptir.

Türkçenin öğretimi konusunda günümüze kadar ulaşmış olan en eski eser, Kaşgarlı Mahmud'un 25 Ocak 1072 yılında yazmaya başlayıp 12 Şubat 1074 yılında tamamlayabildiği *Divân ü Lügati't Türk'tür* (Ercilasun, 2004; Köprülü, 1980). *Divân ü Lügati't Türk*, günümüz Türkçesiyle "Türk Dil Kamusu" veya "Türk Dillerini Toplayan Kitap" olarak kullanıldığı görülmektedir (Çakmak, 2014; Kayadibi, 2010). *Divân ü Lügati't Türk*; Türk kültürünü, tarihini, coğrafyasını ve Türkçeyi, Arap halklarına anlatmak onlara Türkçeyi öğretmek Türklerle iletişim kurmalarına yardımcı olmak amacı ile ansiklopedi tarzında yazılmıştır. Türkçenin ne kadar zengin ve köklü bir söz varlığına sahip olduğunun kanıtı olarak gösterilen bu kıymetli eser, Türk lehçelerinin ayrı ayrı özelliklerini, 18 harfli Türk alfabesini ve şekil bilgisini sade bir dille açıklamaktadır. Eserin dili ve içeriği Arapça, satır başları ise Türkçedir. Kitabın ilk sayfasında Dünya üzerinde Türklerin yerleşim yerleri haritada gösterilmektedir (Avcı, 2014; Köprülü, 1980).

Kitabu Cevâhiri'n Nahv fi Lügati't Türk eseri, Kaşgarlı Mahmud'un yazdığı ve *Divân ü Lügati't Türk* eserinde bahsettiği ilk Türk gramer kitabı olduğu varsayılmaktadır. Ancak günümüzde bir örneğine ulaşamamış olan *Kitabu Cevâhiri'n Nahv fi Lügati't Türk* eserinin adı "Türk Dilinin Nahiv Cevherleri Kitabı" olarak çevrildiği görülmektedir (Akalin, 2008; Kayadibi, 2010; Korkmaz, 2003).

Divân ü Lügati't Türk dışında, *Kitâbü'l-idrâk li-Lisani'l-Etrâk* (1312 yılında Araplara Kıpçak Türkçesi öğretmek amacıyla yazılan sözlük ve gramer kitabıdır.), *Et-Tuhfetu'z-Zekiye Fi'l-Lugati't-Türkiyye* (15. yüzyılın başlarında Araplara Kıpçak Türkçesi öğretmek amacıyla yazılan sözlük ve gramer kitabıdır.), *El-Kavaninü'l- Külliye Li-Zabti'l Lügati't-Türkiye* (15. yüzyılın başlarında Araplara Kıpçak Türkçesi öğretmek amacıyla yazılan gramer kitabıdır.) *Bülgatü'l-Müştak fi-Lügati't-Türk ve'l-Kıfçak* (15. yüzyılın ortalarında Araplara Kıpçak ve Türkmen Türkçesi öğretmek amacıyla sözcükleri baklava dilimi şeklinde sıralanan sözlüktür.), *Codex Cumanicus* (13 ve 14. yüzyılda Avrupalılara Kıpçak Türkçesi öğretmek ve incili sevdiren dini yayma amacıyla yazılan kitaptır.) eserleri Türkçe öğretimi ve Türk kültürünün kaynak eserleridir (Barın, 2010; Bayraktar, 2003; Caferoğlu, 2000; Ercilasun 2004; Korkmaz, 2003).

2) *Osmanlı İmparatorluğu'nun başlangıcından Tanzimat Fermanı'na kadar geçen dönem*

Osmanlı İmparatorluğunda var olan Osmanlı Türkçesi altı asır içerisinde farklı dönemlerle ifade edilebilmektedir. İlk üç asırda eski Oğuz Türkçesinin yoğun olduğu ve sonrasında yoğunluğunu kaybederek Arapça ve Farsçaya aşırı derecede maruz kalıp yazı dili ile konuşma dilinin birbirinden ayrıldığı halk tarafından anlaşılabilen bir döneme girmiştir (Ergin, 1980).

Osmanlı döneminden başlayarak Türkçenin öğretiminde Avrupalı yabancı bilim adamlarının yapmış olduğu çalışmalar 1396'da Bavyalı J. Schiltberger ile başlamıştır. Bu dönemden başlayarak Avrupa'da Osmanlıca (Yabancılar Türkçe öğretimi) öğretimi için eğitim kurumları açılmıştır. Osmanlı'nın dünya sahnesindeki ilerleyişine bağlı olarak

H. Megiser tarafından 1612'de Türkiye Türkçesi grameri yayımlanmıştır. Sonrasında sırasıyla aynı asır içinde Pietro della Vale (1620), A. Du Ryer (1630), G. Molino (1641), M. Moggio (1642), Bernard di Parigi ile Pietro de Albavilla (1665), G. Podesta (1669), Â. Seaman (1670), Haranyi Ngay Istvan (1672), A. Macisci (1677), Fransız M. Meninski (1680) ve J. D. Schieferdecker (1695) tarafından yabancılara Türkçenin öğretimi amacıyla gramer ve sözlük çalışmaları yayımlanmıştır (Dilaçar, 1964).

1499'da Muhakemetül' Lugateyn, Ali Şir Nevâî tarafından Çağatay Türkçesinin Farsça karşısında ne kadar üstün ve zengin bir dil olduğunu anlatılmıştır. (Özönder, 1996). 1530'da Müyessiretül-Ulüm'u, Bergamalı Kadri tarafından Osmanlı Türkçesi olarak Anadolu bölgesinde hazırlanan ilk gramer çalışmasıdır (Korkmaz, 2003).

Tanzimat Fermanı'na kadar olan dönemde Osmanlı İmparatorluğunda eğitim kurumları, dinî bilgilerin hâkim olduğu sübyan okulları (mahalle mektepleri), medreseler ve enderun okulları kurulmuştur.

Sübyan Okulları: Osmanlı Devleti'nde sabi olarak adlandırılan 4 ila 7 yaşında olan çocukların eğitimi için genellikle cami veya mescit yanı başında açılmış olan okullardır. Fatih Sultan Mehmet zamanında adı, Darü'ttalim iken Arapça olarak Mektep tabiri kullanılmaktadır (Ergin, 1977). Bununla beraber her mahallede olduğu için mahalle mektebi olarak adlandırılırken genellikle camilerin yanına veya yakınına taşınan yapılmış binalar olduğu için de halk arasında Taş mektep olarak adlandırılmıştır. Vakfiyelerde muallimhane veya Darülilim adları da kullanılmıştır. Bu okullarda Fatih ve II. Beyazıt dönemlerinde amaç Türkçenin öğretilmesi değil çocukların dini yönden ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Ders olarak Kur'an okumak ve dini eğitim vermek amaçlanmaktayken I. Mahmut döneminde hat sanatı ile ilgili dersler verilmeye başlanmıştır. Her ne kadar bu yazma kaligrafiye karşılık gelse de dolaylı olarak Türkçe içinde geçerli olan yazma eğitiminin temellerinin verildiği anlaşılmaktadır (Ergin, 1977). Ergin'e göre, Bu mekteplerden çıkanlar Arapça metinlerde nakkaşlık ve kopyecilik üzerine başarılı olurken derdini anlatacak bir mektup yazmak için ihtiyaç olan imla veya yeterli okuma-yazma bilgisine sahip değildir. Öğretimde konuşma dili Türkçe olsa da derslerde Kur'an öğretimi için Arapça öğretilmiştir. Türkçe okuma ve yazma dersine geniş bir yer verilmesi yönetmelikle özellikle belirtilmiştir. Ancak Türkçe Ahlâk Risâlesi, Türkçe Tecvit, Türkçe sözlüklerin okutulup yazdırılması derslerinin okutulması sübyan okullarının erkek öğretmen okuluna dönüştürülmesinde programlara yansımıştır (Akyüz, 1982; Ergin, 1977; Gökmen, 2006; Taşdemirci 1999).

Medreseler: Sübyan mekteplerini tamamlayanlar ya da eş değer düzeyde özel bir öğrenim alan erkek öğrenciler medreselere kabul edilmekteydi. Öğretim dili yine ana dili olan Türkçe yerine Arapçadır. Arapça, Farsça ve bu dillerin edebiyatları ders konusu olarak işlendiği için bu iki edebiyat Türk edebiyatı üzerinde etkisini arttırmıştır (Göğüş, 1970). Derslerde din eğitiminin hâkim olduğu, Müslümanlığın eğitim kurumları olarak nitelendirilmektedir. Selçukluların İslam dünyasına kattıkları ve Osmanlı döneminde de varlığını sürdüren şimdiki ortaöğretim ve lisenin öncüsü olarak kabul edilen asırlarca din, hukuk ve ilimde çok kıymetli alp Türk binleri yetiştirmiş kurumlardır. Öğretimin seviyesine yönelik olarak ilköğretimi tamamlayan, ortaöğretime denk ve sadece Fatih ve Süleymaniye külliyesinde olan liseye denk olabilecek derecelerde medreseler kurulmuştur. Medreselerde eğitimlerini tamamlayan öğrenciler bir "icazet" sınavına tabi tutulur ve eğer öğrenci sınavı verirse sırasıyla kimden icazet aldığı belirtilerek ilimin kaynağını belirten günümüzdeki diplomaya denk olarak "icazetname" ile (Akyüz, 1982; Ergin, 1977; Unat, 1964).

Enderunlar: Fatih Sultan Mehmet tarafından Saray hizmetleri için özel bir eğitim kurumu olarak kurulmuştur. Saray hizmetlerinde çalıştırılmak amacıyla görgü edinmiş ve bilgi sahibi eleman yetiştiren saray okullarıdır. Burada Türkçenin haricinde Arapça ve Fransızca öğretilmektedir. Enderunlar dünya eğitim tarihine eşsiz bir örnek olarak da Türk eğitim tarihinde önemli bir yere sahiptir” (Akyüz, 1982). Bu okullarda devşirmelerin eğitiminde Türkçe özel olarak öğretilmektedir (Akyüz, 1982; Ergin, 1977).

Osmanlı Devletinin 31. padişahı Sultan Abdülmecid tahttayken 1838 yılında Meclis-i Umûr-ı Nâfian tarafından ilköğretimi geliştirme çalışmaları başlamıştır. Bu düzenlemelerin içinde okuma ve yazmaya önem verilmiş ve Türkçenin öğretilmesinin üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda Türkçenin öğretiminin güçlendirilmesi ve Arapçanın hâkimiyetinin zayıflatılması çalışmalarının Tanzimat Fermanı’ndan önce devlet eliyle başladığı anlaşılmaktadır (Akyüz, 1982; Özalp ve Ataunal, 1977). Bu gelişme Osmanlı İmparatorluğu’nda Türkçeye verilen ilk resmi önemdir.

3) Tanzimat Fermanı’ndan Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna kadar geçen dönem

Tanzimat Fermanı ile beraber Osmanlı İmparatorluğu’nda her alanda ve anlamda yenilikler olduğu gibi eğitim öğretim alanında da yenileşme mecbur kılınmıştır. Bu dönemde 8 Nisan 1847 yılında yayımlanan Mekatib-ı Sıbyan Talimatnamesine göre örgün öğretim dilinin Türkçe olması kararlaştırılarak öğretimin her kademesinde ve yeni açılan okullarda Türk diline önem verilmesi güçlü bir görüş haline gelmiştir. Bu Talimatnameye göre sıbyan okullarının programlarında “Türkçe okuma ve yazma” dersinin mevcut olması ve hatta talimatnameye göre geniş yer verilmesinin istenmiştir. Bu düzenlemeler Osmanlı İmparatorluğu’nda Cumhuriyet öncesinde Türkçe öğretimine verilen önemi göstermektedir (Akyüz, 1982; Taşdemirci, 1999; Yüksel, 2010).

1869 tarihinde yayımlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile İlköğretmen Okulu’nun (Darümuallimîn-i Sıbyan) öğretim programında “Türkçe” dersinin ve “yazı” dersinin varlığı görülmektedir. Yine aynı nizamname ile kurulan Büyük Öğretmen Okulu’nun (Büyük Darümuallimîn) İdadî Şubesinin öğretim programında “Türkçe”, “Şiir ve İnşâ (Nesir)”, dersleri görülmektedir. 26 Nisan 1870 tarihinde kurulan Kız Öğretmen Okulu’nun (Darümuallimat) sıbyan ve rüştiye şubelerinde “Türkçe dil bilgisi”, “okuma”, “yazma” ve “süslü yazı” dersleri mevcuttur. Meşrutiyet döneminde de eğitim seferberliği yaşanarak Tanzimat döneminde geliştirilmesi hedeflenen bazı ilkelerin sürdürülmesine ve Türkçeye önem verilmesine devam edilmiştir (Gökmen, 2006; Yılmaz 2009).

Yenilenen örgün eğitim programlarında Türkçe derslerine daha çok yer verilerek dilin Arapça ve Farsça kurallardan arındırılması savunulmuş ve tüm bunlar Türkçenin oldukça sadeleşmesine ve özleşmesine yardımcı olmuştur. 1914 yılında açılan Ana Muallimin Mektebinde öğretim programında Türkçe (İmla, okuma ve kitabet ile inşad (şiir okuma)) derslerinin varlığı Türkçe eğitiminin ve kullanımının yaygınlaşması isteğinin devam ettiğini ortaya koymaktadır (Taşdemirci, 1999; Öztürk, 1998). II. Meşrutiyet döneminde Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı olumsuz etkilerini hayatın her noktasında göstermiş, eğitimin gelişim ivmesinde Cumhuriyetin ilanına kadar belirgin bir durgunluk yaşansa da var olan eğitim kurumlarında Türkçenin öğretimine verilen önem mevcudiyetini korumaktadır (Akyüz, 1982).

Sonuç ve Tartışma

Divân ü Lügati’t Türk’ün yazılmasından Tanzimat Fermanı dönemindeki yenileşme hareketlerine kadar Türklerin İslamiyet’i kabul etmesinin etkilerinden ötürü Araplar

başta olmak üzere yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla Türk veya yabancı araştırmacılar tarafından gramer ve/veya sözlük mahiyetinde eserler yazılmıştır (Korkmaz, 2003).

Ergin'e göre (1980), yabancı dillere maruz kalarak âdeta tanınmaz olarak suni hâle gelen Osmanlıca 4 asırlık ömür süresince başlangıç ve bitiş çizgisinde sınırları net olarak çizilemeyen birbirine geçmiş safhaları mevcuttur. Eğitim kurumlarında öğretimde Arap alfabesi kullanılmıştır. 15. yüzyıldan başlayarak ders kitaplarının Türkçeleştirildiği ve ayrıca bazı Arapça yazılmış ders kitaplarının yanlarında Türkçe açıklamaların olması öğretimin dilinin Türkçe olduğuna kanıt olarak görülmektedir (Göğüş, 1970; Uçgun, 2013).

Osmanlı Devletinde bugünkü Diyanet İşleri Başkanlığı görevini yürüten Şeyhülislam makamı eğitim işlerinde en yetkili yüksek merci olarak görev yapmıştır. Fatih Sultan Mehmet'in kanunnamesinde Şeyhülislam ulemanın reisi sayılmıştır. II. Mustafa döneminde de Sübyan mekteplerinde çocukların gerekli din bilgilerini almadan sanat verilmemelerini ve medreseler ile okul yapılarının harap bırakılmamasını Şeyhülislama tebliğ etmiştir (Unat, 1964). Her ne kadar günümüz Millî Eğitim Bakanlığına benzese bile eğitim kurumlarının geleneksel gelişimine nüfuz eden bir örgütlenme mevcut değildir. Taşrada eğitim öğretim müftülüklerce takip edilmiştir (Akyüz, 1982; Unat, 1964).

Tanzimat Fermanından sonra Türkçenin öğretimine ağırlık verilerek Dilbilgisi, kıraat, kitabet, inşa gibi alanlara yönelik ders kitapları hazırlanmıştır (Topçuoğlu, 2003). Türkçenin anlaşılır bir dil olabilmesi ve halk diline yaklaşıması çabası görülmektedir. Bu dönemde Türkçenin örgün öğretimde derslerde kullanılacak dil olarak kullanılmasının kabulüyle yeni açılan okullarda da Türkçeye önem verilmesi yaklaşımı Osmanlı İmparatorluğunda eğitim öğretimde yeni bir dönemi başlatmıştır. hakim görüş olmaya başlamıştır (Ergin, 1977). Tanzimat Fermanı ile beraber Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna kadar sarf, nahiv, inşa, kitabet ve kıraat adındaki dersler genel olarak bütün eğitim kademelerinde eğitim programlarında yer almıştır. (Ergin 1977; Yücel 1994).

Tanzimat dönemine gelinceye kadar, gramer alanında bir boşluk kendisini göstermiş, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar olan dönemde ise gramer çalışmaları artmıştır. Bazen Farsça terimler görülse de Arapça terimler gramer kitaplarında bolca yer almaktadır. Fakat bu dönemde de Fransız grameri ölçü olarak alınmaya başladığı için günümüzde gramerimizde Fransız etkisi görülmektedir (Korkmaz, 2003).

Kaynakça

- Akalın, Ş., H. (2008). Kâşgarlı Mahmud Bin Yaşında. *Türk Dili Dergisi*, 477-482.
- Akyüz, Y. (1982). *Türk eğitim tarihi*. Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Atalay, B. (2006). *Divanü Lügati't-Türk*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Avcı, Y. (2014). *Türk Edebiyatının En Eski Örnekleri; Manzum Parçaların Karşılaştırılması*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Barın, E. (2010). Yabancılara Türkçe Öğretimi Amacıyla Yazılan "Ecnebilere Mahsus" Elifbâ Kitabı Üzerine. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 121-136.
- Bayraktar, N. (2003). Yabancılara Türkçe Öğretiminin Tarihsel Gelişimi. *Dil Dergisi*, (119), 58-71.
- Caferoğlu, A. (2000). *Türk Dili Tarihi I-II*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Çakmak, C. (2014). Yabancılara Türkçe Öğretiminin Tarihçesine Genel Bir Bakış Denemesi. *Kırkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 167-182.
- Dilaçar, A. (1964). *Türk diline genel bir bakış*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Doğaner, Y. (2005). Elifba'dan alfabeğe: Yeni Türk harfleri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 27-44.
- Ercilasun, A. B. (2004). *Başlangıçtan yirminci yüzyıla Türk dili tarihi* (Vol. 50). Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Ergin, M. (1980). *Türk Dil Bilgisi* (5. Baskı). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergin, O. N. (1977). *Türkiye Maarif Tarihi, Cilt 1-2*. İstanbul: Eser Matbaası.
- Ergin, O. N. (1977). *Türk Maarif Tarihi Cilt 3-4*. İstanbul: Eser Matbaası.
- Feaster, P. (2010). Édouard-Léon Scott de Martinville: An Annotated Discography. *ARSC Journal*, 41(1).
- Göğüş, B. (1970). Anadili olarak Türkçenin öğretimine tarihsel bir bakış. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 18, 123-154.
- Gökmen, E. (2006). Aydın Vilayeti'nde Sıbyan Mekteplerinin İptidâi Mekteplere Dönüştürülmesi. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, 20(20), 149-173.
- Güzel, A. (Ed.). (2017). *Başlangıçtan günümüze Türkçenin eğitim-öğretim tarihi araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Kayadibi, F. (2010). Kaşgarlı Mahmud ve Divan-ı Lügati't-Türk'te Eğitim İle İlgili Kavra. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (18), 1-22.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Köprülü, M. F. (1980). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kurudayıoğlu, M., & Çetin, Ö. (2015). Temel beceriler ve Türkçe öğretimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3), 1-19.
- Onan, B. (2017). "Türkçenin Eğitimi - Öğretimi Tarihi Araştırmaları" Edt: Prof. Dr. Abdurrahman Güzel. Bölüm Başlığı: *Başlangıçtan 13. Yüzyıla Kadar Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi İle İlgili Çalışmalar*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Özalp, R., ve Ataunal, A. (1977). *Türk millî eğitim sisteminde düzenleme teşkilatı: Talim ve terbiye kurulu, millî eğitim şurası*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Özçam, Çimen. (1997) *Türkiye Türkçesi Çalışmaları -Bibliyografya Denemesi-*, Türk Dünyası Araştırmaları. S.110, s.121-163.
- Özönder, S. B. (1996). *Alî Şir Nevayî, Muhakemetü'l lugateyn*. Ankara: TDK Yayınları.
- Öztürk, C. (1998). *Türkiye'de Düünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar*. İstanbul:MEB.
- Safai, M. (2016). U.S. Patent No. 9,494,561. Washington, DC: U.S. Patent and Trademark Office.
- Silverman, D. (2001). *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. London: SAGE Publication.
- Thompson, E. (1995). Machines, Music, and the Quest for Fidelity: Marketing the Edison Phonograph in America, 1877-1925. *The Musical Quarterly*, 79(1), 131-171.
- Topçuoğlu, H. (2003). Cumhuriyet öncesinde yazılmış ders kitaplarında dil ve edebiyat öğretimine ilişkin görüşler ve uygulamalar. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (13), 373.
- Taşdemirci, E. (1999). Yüzyılımızın Başından Günümüze Kadar Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Sisteminde Çağdaş Pedagoji Akımları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(8).
- Uçgun, D. (2013). Tarihi süreç içerisinde Türkçe öğretim programları ve Türkçe öğretmenlerinin yetiştirilmesi. *Türkçe Öğretimi El Kitabı*, Ankara: Pegem Akademi.
- Unat, F. R. (1964). *Türkiye eğitim sisteminin gelişmesine tarihi bir bakış*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Yücel, H. A. (1994). *Türkiye'de Orta Öğretim*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yüksel, S. (2010). *Türk üniversitelerinde eğitim fakülteleri ve öğretmen yetiştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık